

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблему формування творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця, досліджено шляхи підвищення внутрішнього потенціалу студентів та окреслено шляхи його формування.

Сучасне соціальне замовлення висуває принципово нові вимоги до педагогічних кадрів, адже сприяти формуванню креативної особистості може тільки вчитель, який сам є творчою особистістю. Сьогодні ставити високі вимоги до майбутніх учителів, а тому підвищення якості професійної підготовки студентів, зокрема формування їх творчої активності, має бути пріоритетною проблемою вузівської освіти [1: 5].

Аналіз філософських, психолого-педагогічних джерел дозволяє зробити висновок, що сучасною наукою накопичено значний фонд ідей, спираючись на які можна успішно розв'язувати проблеми формування творчої активності студентів у ВНЗ. Ці ідеї містяться у працях Л.С. Виготського, С.У. Гончаренка, Ю.М. Кулюткіна, М.О. Лазарева, В.І. Лозової, Н.В. Палехи, Н.О. Половнікової, С.О. Сисоєвої, В.О. Сухомлинського, Т.І. Шамової, Г.І. Щукіної та багатьох інших. Вони зазначали, що визначальною рисою творчої особистості є її творча активність, яка розглядається як інтегративна характеристика особистості, в якій, з одного боку, відображені нові глибокі утворення у структурі особистості (творчі потреби, мотиви, вимоги), а з іншого – знаходять своє вираження якісні зміни в діяльності, яка стає цілеспрямованішою, продуктивною.

Вагомий внесок у теорію та практику формування творчої активності особистості предметами музичного циклу внесли О.А. Апраксина, Л.Г. Арчажникова, Б.В. Асаф'єв, Л.А. Баренбойм, Н.О. Ветлугіна, О.Н. Дем'янчук, Г.М. Падалка, Б.Л. Яворський та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості. Ерудиція і культура викладача впливають на формування майбутнього фахівця. Протягом останніх років проблема підготовки вчителя у педагогічному вузі досліджувалася у різних аспектах, зокрема: професіограма праці вчителя (О.Г. Мороз, О.В. Киричук, Н.В. Кузьміна, В.О. Сластьонін, О.І. Щербаков та інші); психолого-педагогічні основи успішної професійної діяльності вчителя (Ш.О. Амонашвілі, О.П. Кондратюк, В.А. Карановський, Л.В. Кондрашова); динаміка процесу формування готовності випускників вищої школи до професійної діяльності (А.П. Войченко, В.Ф. Колупаєв, В.Н. Нікітенко).

Метою нашої статті є аналіз теоретичних основ формування професійної спрямованості студентів та висвітлення сутності творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця.

Професійна готовність є комплексною характеристикою професіоналізму майбутнього вчителя музики, яка може бути дана лише при всебічному аналізі цього утворення і як риси особистості, і як регулятора професійної поведінки, і як умови результативної педагогічної праці.

Ми вважаємо, що готовність студентів до музично-педагогічної діяльності – складне особистісне утворення, яке містить у собі професійно-педагогічні погляди, музичну освіченість, виконавську культуру, захопленість музичним мистецтвом, самовладання, педагогічний оптимізм, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів праці, потребу в професійному самовихованні. Основними критеріями готовності студентів до професійної діяльності є: професійна спрямованість особистості, рівень музично-педагогічної культури, професійна самостійність, творча активність, працездатність, самоудосконалення [2: 17].

Вивчення питання про характеристику творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця неможливе без конкретизації її сутності. У своїй роботі ми розглядаємо творчу активність як складне особистісне утворення, що виступає умовою й результатом музично-педагогічної діяльності, забезпечує нестандартний підхід і творче вирішення професійних завдань.

Змістовний аспект творчої активності як інтегративне особистісно-діяльне утворення поєднує в собі інтереси і потреби, спрямованість і схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, волевих якостей і дії, що обумовлюють результативність різних видів діяльності студентів. Визначення змісту творчої активності як найважливішої риси професіоналізму сучасного вчителя музики припускає врахування особливостей студентського віку і структурних компонентів особистості студента.

Студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства. Дослідники цього вікового періоду Б.Г. Ананьєв, О.В. Дмитрієв, М.І. Дьяченко, Л.О. Кандилович, О.М. Матюшкін, О.Г. Мороз, Г.С. Костюк, А.В. Петровський та інші розглядають студентство як специфічну соціально-професійну групу з урахуванням їхнього особистісного місця у структурі держави, соціального знання, соціально-психологічних і політичних рис. Студенти – це відносна спільність особистостей, обумовлена домінуючою єдністю мети й завдань у справі оволодіння професією, а також ідентичними організаційними структурами життєдіяльності, що забезпечують результативність впливу усіх факторів вузівського навчально-виховного процесу.

Цілим рядом досліджень доведено, що найбільша творча активність у процесі занять музикою міститься в самостійній музичній пізнавальній діяльності, що сприяє інтенсивному мисленню, інтенсивній роботі пам'яті, уяви (О.О. Апраксина, Л.А. Баренбойм, Н.О. Ветлугіна, М.Ф. Гнесін, Г.Г. Нейгауз, Г.С. Рігіна, Б.М. Теплов, Б.Л. Яворський, П.М. Якобсон). Саме домінування креативності в системі навчання й розвитку творчої індивідуальності студента може допомогти становленню майбутнього педагога-професіонала.

З метою вивчення мотивів активно-творчої діяльності в ході музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики нами було проведене письмове опитування студентів 1-4 курсів музично-педагогічних факультетів. У ході опитування й аналізу отриманих даних встановлено, що мотивами професійного вибору студентів виявилися: "інтерес до музики" – 81,6%; "інтерес до музично-педагогічної діяльності" – 76,4%; "музичні здібності" – 64,5%; "упевненість у власних знаннях і успішному складанні вступних іспитів" – 36,7%; "можливість займатися улюбленою справою" – 24,3%.

У ході опитування було встановлено, що студенти виявляють цікавість до різних видів мистецтва: музики, літератури, живопису та інш. 78,2% опитаних студентів перевагу віддають музиці, мотивуючи тим, що музика для них не тільки професійна сфера застосування власних сил, а насамперед, захоплення. На перше місце 65,9% студентів ставлять музично-виконавську діяльність, а потім уже лекторську, композиторську, акторську, педагогічну. Від рівня розвитку інтересу, його стійкості, суб'єктивної й об'єктивної детермінації залежить ступінь активності студентів у музично-педагогічній діяльності, успішність їхнього професійного зростання й досягнення високого рівня професіоналізму.

У ході дослідження нами було встановлено, що 40% студентів, які брали участь в експерименті, усвідомлюють роль творчої активності у власному професійному зростанні, але 68% з них займають пасивну позицію на навчальних заняттях, у їхній пізнавальній діяльності переважає відтворення готової інформації. Причини такої суперечності майбутні вчителі музики пояснюють браком часу, оскільки 46% з опитаних змушені поєднувати навчання з роботою, 34% студентів засвідчили невміння самостійно працювати, 43% не володіють методикою самовиховання. Було виявлено негативну тенденцію ставлення студентів до музично-педагогічної підготовки з переходом на старший курс. Якщо для першокурсників мотив "цікава професія" був провідним у 81,6% опитаних, то серед третьокурсників його назвали тільки 51,5%.

Під час аналізу відвіданих занять із предметів музично-педагогічного циклу було виявлено, що у 68% були відсутні будь-які заходи щодо стимулювання творчої активності студентів. Причину такого становища варто шукати в невідповідності викладачів вищої школи до роботи з формування у майбутніх учителів цього важливого показника їхнього професіоналізму.

З метою визначення ступеня і характеру активності студентів їм була запропонована серія завдань. У мотиваційному компоненті творчої активності велике значення відіграє ставлення студентів до навчальних занять і музично-естетична спрямованість їхніх поглядів, переконань, інтересів. Музично-естетична спрямованість є спонукальною силою творчої активності майбутніх учителів музики. Для виявлення вираженості цього показника творчої активності нами були взяті такі критерії: сприйняття музичного твору; емоційне ставлення студентів до образного змісту музичних творів.

Для визначення музичної сприйнятливості студентів ми запропонували їм виконати ряд завдань. Наприклад, завдання з метою визначення сприйнятливості студентом музичного образу і втілення його в звучанні на музичному інструменті. Студентам для творення пропонувалося два різних за характером музичних образи, які потрібно було передати у виконанні на музичному інструменті (П.І. Чайковський "Баба Яга"; П.І. Чайковський "Пісня жайворонка" тощо). Завдання готувалося самостійно й виконувалося студентами на індивідуальних заняттях.

Друге завдання мало на меті виявити ставлення студентів до образного змісту музичних творів, що виконуються. Для цього студенти повинні були прочитати з аркуша два різних за характером музичних твори середньої складності, і словесно описати музичні образи, викладені в них (Р. Шуман "Сміливий наїзник"; Р. Шуман "Перша втрата"). Завдання виконується на індивідуальному занятті під керівництвом викладача.

За показником "сприйняття музичного образу" були отримані результати: контрольна група – високий рівень – 15%, середній – 73%, низький – 12%; відповідно, експериментальна група – високий рівень – 15%, середній рівень – 72%, низький рівень – 13%. Як бачимо, цей показник не мав істотних розходжень у контрольній і експериментальній групах. За показником "ставлення студентів до образного змісту музичних творів" контрольна група: високий рівень – 17%, середній – 63%, низький – 20%; експериментальна група: високий рівень – 17%, середній – 72%, низький – 11%.

Розбіжність у рівнях цього показника має місце тільки за низьким рівнем на 9%. За іншими рівнями істотних розходжень не спостерігається. Ці дані говорять про нерозвиненість у майбутніх учителів умінь музично-педагогічної діяльності, аналізу чужого музично-педагогічного досвіду й уміння співвідносити його із власними діями.

Висновки, отримані у процесі діагностики вираженості естетичної спрямованості як показника творчої активності студентів підтвердили припущення про те, що важливим фактором у системі музично-педагогічної підготовки є мотивація, емоційно-естетична спрямованість інтересів, причому істотним є усвідомлення студентами власного професійного зростання.

Нами встановлено, що музично-педагогічна підготовка майбутніх учителів музики та динаміка рівня їхньої активності в позитивний бік перебуває у безпосередньому зв'язку і взаємозумовленості. Досягнення позитивних результатів можливе в тому випадку, якщо майбутній фахівець у навчальній роботі може знайти себе, виразити своє "Я", досягти професійного й особистого успіху. Саме тому, на наш погляд, музично-педагогічна підготовка майбутніх учителів музики повинна бути орієнтована на особистість студента й поєднувати в собі такі компоненти: особистісно-гуманітарну орієнтацію завдань, змісту і способів організації навчальної роботи; системне бачення студентами музично-педагогічної діяльності; спрямованість усіх дидактичних засобів на розвиток музично-педагогічних здібностей і творчого стилю діяльності майбутніх учителів музики; упровадження в освітній процес педагогічного моніторингу і своєчасне діагностування рівня виявлення творчої активності студентів.

Але реалізація музично-педагогічної підготовки, зорієнтованої на особистість студента, передбачає заміну предметного на особистісно орієнтоване навчання. Особистісно орієнтоване навчання містить у своїй основі професійно-особистісну ситуацію, у якій необхідні всі особистісні функції майбутнього вчителя музики, коли студент сам творить себе як фахівця і формує власне професійне "Я". Це процес, у якому студент реалізує свої потенційні сили, потреби, інтереси, здібності, стверджуючи свою індивідуальність і творчу активність [3: 102].

Однак проведене дослідження не є вичерпним у розробці цієї проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі й учителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу щодо визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті: Проект // Педагогічна газета. – №7. – 2001. – С. 4-6.
2. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. Навч. посіб. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112 с.
3. Лазарев М.О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів / Сумський держ. пед. ін-т ім. А.С.Макаренка. – Суми: ВВП "Мрія-1" – ЛТД, 1995. – 212 с.

Матеріал надійшов до редакції 08.12.2005 р.

Белоус О.С. Творческая активность как показатель готовности будущих учителей к профессиональной деятельности.

В статье рассматривается проблема формирования творческой активности как показателя уровня профессионализма современного специалиста, исследуются пути повышения внутреннего потенциала студентов и намечаются пути его формирования.

Belous O. Creative Activity as a Characteristic of Future Teachers' Readiness for Professional Activity.

The author examines the problem of creative activity formation as a professional characteristic of modern specialists. The paper investigates the ways of enhancing students' potential and outlines ways of its formation.